

INLEIDING TOT DIE ONDERSOEK

HOOFSTUK 1

1. INLEIDING

1.1 PROBLEEMSTELLING

Die Bybel bestaan vir alle Christene uit twee dele: Die Ou Testament en die Nuwe Testament, maar die verhouding tussen die twee dele skep probleme in die *kommunikasie van die Christelike geloof in die praxis van die geloofsgemeenskap (kerk) en die moderne samelewing* (Heitink 1993:18). J P Gabler, soos aangehaal deur Prinsloo (1987:29), Reventlow (1985:3) en Van Zyl (1987b:47), het in 1787 met sy Altdorfse intreerede, *Oratio de justo discrimine theologiae biblicae et dogmaticae regundisque recte utriusque finibus* (die korrekte onderskeid tussen Bybelse en Dogmatiese teologie en die presiese afbakening van hulle doelstellings), onderskei tussen a) Bybelse teologie as 'n induktiewe, historiese en deskriptiewe dissipline en b) Dogmatiek as 'n didaktiese en normatiewe dissipline. Hasel (1989:22) reken dat die noodwendige gevolg hiervan was dat G L Bauer (1796) met sy publikasie, *Theologie des Alten Testaments*, die Ou Testament en Nuwe Testament Teologie van mekaar kon skei. Dit het onmiddellik die probleem van die verhouding tussen die Ou Testament en die Nuwe Testament in die fokus geplaas.

Die rede waarom die verhouding tussen die twee Testamente probleme verskaf, is daarin geleë dat twee derdes van die Christelike kanon uit pre-Christelike Judees-Israelitiese literatuur bestaan wat talle Christene nie

aanvaar dat dit nie *Christelik* van aard is nie. Gunneweg (1978:2) stel dit so: "The many different and often contradictory possibilities of understanding the Old Testament as part of the canon or even of refusing to acknowledge it as being un-Christian were expressed long before the various outlines of theology which are to be found today; they have developed in the course of a long history." Die ironie van die saak is egter dat diegene wat die pre-Christelike Judees-Israelitiese literatuur wil ver-Christelik, sowel as diegene wat dit as sodanig beskou, allerweë probleme ondervind ten opsigte van die funksionering en interpretering daarvan in verhouding tot die Nuwe Testament. Wat die probleem vererger, is dat die Joodse geloofsgemeenskap sowel as die Christene daarop aanspraak maak dat die Ou Testament tot hulle kanon behoort - die een groep vind Christus daarin, terwyl die ander groep net vir Moses, die Wet en die Profete daarin vind.

Die debat oor die verhouding Ou Testament/Nuwe Testament het met verloop van tyd in twee uiteenlopende benaderinge gestalte gevind: "One type of explanation emphasizes continuity and unity, whilst a second type is mainly concerned with the aspect of discontinuity and contrast" (Hogehaven 1987:44). Von Rad (1965:364-374) en later Gese (1974:11-30; 1981:32-58) is onder andere eksponente van eersgenoemde benadering: Vir albei lê die eenheid en kontinuïteit tussen die twee Testamente in die diakroniese groeiproses van tradisiegeskiedenis. Hierdie benadering loop nogtans die gevaar om die Ou Testament te devalueer omdat die Nuwe Testament dien as die vertrekpunt om terug te kyk op die tradisiegeskiedenis se groeiproses totdat dit eindig met Christus se koms (Hasel 1989:156).

Baumgärtel (1952:7-16) en Bultmann (1964:8-35) se teologie verteenwoordig die tweede benadering: Kontras en diskontinuïteit tussen die twee Testamente. Dit kom daarop neer dat die Ou Testament 'n boek van mislukkings is wat alleen vir die Christen van waarde is in soverre dit 'n 'belofte' bevat wat in Christus (Nuwe Testament) gerealiseer het. Hierdie

benadering dra niks daartoe by om die gelykwaardigheid van die Ou en Nuwe Testament te handhaaf nie.

'n Meer resente ontwikkeling op die gebied van die verhouding Ou Testament/Nuwe Testament is dié van Childs (1970:99): Die kanon van die Christelike kerk bind die twee Testamente saam. Hierdie kanoniese benadering werk Childs (1993:70-79) in sy nuutste Bybelse Teologie verder uit aan die hand van temas in die "Christian Bible". Childs se benadering kan ook nie die hermeneutiese probleem van die verhouding Ou Testament/Nuwe Testament oplos nie, aangesien sy 'kanoniseringsbeginsel' uit die geskiedenis van die Christelike kerk afgelei en op die Ou Testament toegepas word - met ander woorde, die kanon van die Christelike kerk word die konteks vir die beoefening van Ou Testament Teologie. Die unieke historiese en teologiese konteks van die Ou Testament raak verlore in die proses.

In 'n soeke na 'n gekontroleerde en kontroleerbare hermeneutiese beginsel vir die verhouding Ou Testament/Nuwe Testament sal die Praktiese Teologie moet vra na 'n *empiries-georiënteerde teologiese teorie in 'n hermeneutiese raamwerk vir die effektiewe kommunikasie* (die intensionele handeling met die bedoeling om langs agogiese weg verandering teweeg te bring) van die boodskap van die Ou Testament in die *praxis van die Christelike geloofsgemeenskap* (Heitink 1993:18). God kommunikeer met die mens deur die kommunikasiehandelinge van die mens daarvoor in te span: "Gods handelen door bemiddeling van menslik handelen, vormt het teologisch zwaartepunt van die praktische theologie" (Heitink 1993:20).

Vos (1996a:6-53), *Die Volheid Daarvan I: Homiletiek uit 'n hermeneuties-kommunikatiewe perspektief*, het baie aandag aan die probleem en die moontlike oplossings van die kommunikasie van die boodskap van die Ou Testament vir die Christelike geloofsgemeenskap geskenk deur die ontwikkeling en daarstelling van 'n hermeneuties-kommunikatiewe preekteorie

waarin hy die *verbond*, die *wet* en die *koninkryk* as teologiese konsepte kies om 'n homiletiese teorie uit te werk.

Homiletiese wegwysers vir die interpretasie van die Ou Testament (sonder om Christus op 'n gedwonge wyse daar in te lees) in die Christelike prediking is dun gesaai. Selfs Buttrick (1987), *Homiletic: Moves and Structures*, slaag nie daarin om die hermeneutiese probleem van die verhouding Ou Testament/Nuwe Testament in sy "moves and structures" te oorbrug nie, want hy werk met 'n Christosentriese apriori op die Ou Testament: Die hele Ou Testament is God se plan in die geskiedenis wat nou in Christus 'n werklikheid geword het.

Voorbeelde van Buttrick se Christosentriese apriori op die Ou Testament is oral in sy werk te bespeur: "The Spirit is the true 'hermeneutist' of the Word, who brings to mind and interprets Jesus Christ to us" (Buttrick 1987:234); "The narrative of God-with-us constructed by the Hebrew scriptures is *our* narrative and the story in which Christ comes to us" (Buttrick 1987:248). Die hoofstuk, *A Brief Theology of Preaching* (Buttrick 1987:449-459) getuig ook van 'n Christosentriese homiletiese teorievorming. Die uiteindelijke bewys dat Buttrick met 'n Christosentriese homiletiese teorie met betrekking tot die verhouding Ou Testament/Nuwe Testament te werk gaan, is te vinde in sy preekskets (Buttrick 1987:354-362) uit Genesis 22:1-19 wat hy tesame met Openbaring 5:11-14 lees. In die hermeneutiese benadering tot die spesifieke teks sê Buttrick (1987:357): "In a proper Christian hermeneutic of the Hebrew scriptures, Christ may well interpret, illustrate, and even discriminate, but *not* annihilate. Our strategy then implies that the Hebrew scriptures will form the structure of our sermons into which Christ may enter as analogy, illumination, or as support for the Hebrew scriptures' own internal corrections". In die preekskets kom die volgende uitdrukkings voor: "*Isaac is hope*, hope wrapped up in human flesh"; God said, 'Kill him'; "Abraham obeyed"; "suddenly, Abraham caught sight of the trapped lamb"; "The picture shows the stone hill

and the wood-stick cross, but, instead of hung Jesus, there's a huge nailed lamb on the crossbar: Lamb of God!" Enige ander hermeneutiese model (allegorie, tipologie of belofte-ervulling) sou met dieselfde homiletiese resultate en toepassings as Buttrick geëindig het.

Poensgen (1990), *Was macht die christliche Predigt aus dem Alten Testament* laat hom sterk uit ten gunste van die ontginning van die Ou-Testamentiese literatuur en sluit gekwalifiseerd aan by Preuss (1984) se *struktuuranalogie* as hermeneutiese toegang tot die verhouding Ou Testament/Nuwe Testament. Poensgen (1990:15) sê: "Die Schrift Israels (Ou Testament, my verduideliking - WGT) wird also nur noch im Schein der Offenbarung in Jesus Christus wahr- und ernstgenommen." Dit kom egter daarop neer dat die Ou Testament in die sogenaamde verrykende perspektief van die Christusgebeure gelees moet word. So 'n benadering lei sonder uitsondering altyd tot een of ander vorm van devaluasie van die Ou Testament. Die openbaring in Christus kan nie die hermeneutiese toegang tot die teks van die Ou Testament wees nie, want dit kom weer neer op 'n Christologiese interpretasie van die boodskap van die Ou Testament.

Dingemans (1991:98-101) beskryf op 'n bondige wyse die "verskillende benaderingswyses om binne die christelike gemeente uit die Oude Testament te kunnen preken." Sonder om vir 'n bepaalde benaderingswyse te kies, kom Dingemans (1991:100-101) tot die volgende konklusie: Die groot paradigmitiese modelle (soos hy dit noem) van Bybelinterpretasie verskaf aan die hoorders van verskillende tye sleutels om die relevansie van die Bybel vir die eietyd te ontdek. Hierin het die ondersoek 'n groot waarheid gevind met betrekking tot die voortdurende soeke na 'n geskikte hermeneuties-teologiese model vir die verhouding Ou Testament/Nuwe Testament. Dit kom daarop neer dat 'n spesifieke paradigmitiese model net so goed en bruikbaar is insoverre dit aan die eietydse behoeftes kan voorsien en sal daarna, wanneer die teologiese konteks verander, weer in onbruik verval. Alle paradigmitiese

modelle vir die interpretasie van die verhouding Ou Testament/Nuwe Testament word gekenmerk deur een en dieselfde swakheid. Dingemans (1991:100) verduidelik dit so: Sodra 'n spesifieke model die nuwe verlangde Bybels-teologiese antwoorde in bepaalde omstandighede verskaf het, "metselen ze natuurlik ook een muur om de bijbel en om het beleven van mensen ... interpretatiemodellen hebben op den duur de neiging een insnoerend kader te worden zowel voor de pluriformiteit van het bijbelse getuigenis als voor de diversiteit van het menslijk beleven en ervaar."

Die gereformeerde tradisie in Suid-Afrika bevind hom nie net in 'n post-moderne samelewing nie, maar ook in 'n *post-apartheidsera*. Die vorige modelle van die Bybelwetenskap het apartheid vanuit die Ou Testament gelegitimeer en in stand help hou, terwyl die nuwe era gekenmerk word aan groot hermeneuties-teologiese verandering ten opsigte van apartheid. Maar dit is nie net die teologie wat verander het nie - die mense self beleef onsekerheid en angs in hierdie veranderde omstandighede. Daarom verg dit 'n nuwe benadering, veral op die gebied van pastorale sorg.

Müller (1991:77-88) stel 'n *eko-hermeneutiese model* vir pastorale sorg in die post-apartheidsera van Suid-Afrika voor: *Hermeneuties* poog dit om die mens (en sy soeke na die wil van God) te verstaan en *eko-sistemies* poog dit om die betrokke mens in die konteks waar hy/sy moet funksioneer, te verstaan. "In eco-hermeneutical pastorate we work with two texts. We try to understand people as 'texts'. On the other hand, we try to understand the gospel in its significance for a specific situation. The aim of interpretation is to understand what this text means for people living their lives here and now within a certain ecosystem" (Müller 1991:84). Nicol (1994:17vv) vra vanuit 'n etiese perspektief na 'n Christelike lewenstyl in 'n post-moderne samelewing. Samevattend stel hy dit so: Kragte in die modernisme het ons verlei om oral en alles te verdeel - kragte in die post-modernisme maak dit moontlik om weer heel te maak. Volgens Nicol (1994:118) vind hierdie heelmaakproses ten

opsigte van ses terreine plaas: Die godsdiens, die mens, die aarde, die verhouding tussen die geslagte, die samelewing en die gemeenskap. Daarom sal die Praktiese Teologie voortdurend op soek moet wees na nuwere interpretasiemodelle vir die voortdurende veranderende omstandighede waarin die Christelike geloof bemiddel moet word, en wanneer 'n geskikte model ontwikkel word, in gedagte te hou dat die lewensduur daarvan ook beperk sal wees. Ons lewe in 'n post-moderne samelewing waarin die strukture en modelle van die vorige eeuse Bybelwetenskap nie meer al die vrae kan beantwoord nie: "... de grote inspiratie- en interpretatiemodellen van het verleden ons leven niet langer inhoud en gestalte lijken te kunnen geven ..." (Dingemans 1991:101). Die ondersoek kan tereg die aanname maak dat daar voortdurend 'n soeke sal bestaan ten opsigte van 'n hermeneuties-teologiese teorie vir die kommunikasie van die boodskap van die Ou Testament in die voortdurend veranderende kommunikatiewe situasie van die onderskeie *handelingsvelde* (Heitink 1993:238) van die Praktiese Teologie.

1.2 DOELSTELLINGE

Hierdie ondersoek wil 'n hermeneuties-teologiese teorie ontwikkel wat gebaseer is op die model van 'n *prakties-teologiese handelingsteorie* (Heitink 1993) vir die verhouding Ou Testament/Nuwe Testament wat die hermeneuties-teologiese praxis in die verskillende kommunikatiewe handelingsvelde kan dien. Prinsloo (1994:1-15; 1995:374-392) het aanvanklik met die gedagte van 'n **teosentriese** benadering tot die verhouding Ou Testament/Nuwe Testament na vore getree, maar het dit nooit ten volle tot 'n hermeneuties-teologiese model ontwikkel nie. In die lig hiervan is die doel van hierdie navorsing gerig op die volgende:

- i Die ontwikkeling en daarstelling van 'n hermeneuties-teologiese teorie as **basisteorie** vir die handeling in die kommunikatiewe situasie van die bemiddeling van die boodskap van die Ou Testament in die onderskeie handelingsvelde van die Praktiese Teologie.
- ii Die daarstelling van 'n verstelde **praktykteorie** met die oog op verandering in die hermeneutiese raamwerk van die kommunikatiewe situasie van die bemiddeling van die boodskap van die Ou Testament, gemodelleer op 'n **teosentriese** model vir die verhouding Ou Testament/Nuwe Testament.
- iii Die skep van **praktykmodelle** met die Ou Testament as teks en gerig op die handelingsvelde binne die Praktiese Teologie: *mens en religie; kerk en geloof, godsdiens en samelewing* (Heitink 1993:238).

1.3 HIPOTEESES

- 1.3.1 'n **Teosentriese** benadering tot die verhouding Ou Testament/Nuwe Testament as 'n *prakties-teologiese model* plaas die twee Testamente op gelyke vlak as die gesaghebbende Woord van God.
- 1.3.2 'n **Teosentriese** benadering tot die verhouding Ou Testament/Nuwe Testament as 'n *prakties-teologiese model* verhoed die praktyk van 'twee-preke-in-een-preek' in 'n poging om die boodskap van die Ou Testament in die kommunikatiewe praxis van die drie onderskeie handelingsvelde van die Praktiese Teologie toepaslik te maak.
- 1.3.3 'n **Teosentriese** benadering tot die verhouding Ou Testament/Nuwe Testament as 'n *prakties-teologiese model* is by uitstek daartoe in staat om die boodskap van die Ou Testament in die praxis van die geloofsgemeenskap en die moderne samelewing te kommunikeer sonder om Christus op 'n gedwonge wyse in die Ou Testament in te lees.

1.4 NAVORSINGSPROSEDURE

1.4.1 Vertrekpunt vir die ondersoek

Die vertrekpunt van die ondersoek is die finale, gekanoniseerde teks van die Bybel soos in die gereformeerde belydenisskrifte aanvaar word. Gekwalifiseerd, neem hierdie ondersoek Heitink (1993:18-21) se definisie van Praktiese Teologie as basis vir die ontwikkeling van 'n prakties-teologiese handelingsteoretiese model binne 'n hermeneutiese raamwerk vir die bemiddeling van die boodskap van die Ou Testament in die praxis van die geloofsgemeenskap: *Praktiese Teologie as kommunikatiewe handelingswetenskap is 'n empiries-georiënteerde teologiese teorie in 'n hermeneutiese raamwerk van die bemiddeling (praxis 1) van die Christelike geloof in die praxis van die moderne samelewing (praxis 2).*

Vir 'n omskrywing van die *kommunikatiewe handeling* in diens van die evangelie neem die ondersoek die volgende definisie by Vos (1996a:146) oor:

Die preek is 'n manier waardeur God na die mens en die wêreld kom. In dié koms gebruik Hy ook mense om sy heil te bemiddel. Die heilsbemiddeling is daarop gerig om hoorders in hulle bestaan te raak, om by hulle liefde vir God en die naaste te wek, om hulle tot diens aan Hom en ander mense aan te moedig, en om hulle te beweeg om vir die geloofsgemeenskap en samelewing om te gee en te sorg. Wanneer God se heil hoorders tref, word hulle deelnemers aan en mededelers van die heilsproses. Die preek kan ook gesien word as 'n manier waardeur God se koningskap in die lewens van mense, die kerk en die samelewing gevestig word.

1.4.2 Die interpretasiemodel van die ondersoek

Die ondersoek maak gebruik van Heitink (1993:154) se interpretasiemodel vir die omskrywing van die kommunikatiewe handeling ten einde 'n *handelingsteorie* te ontwikkel. Heitink bekom insig in die struktuur van 'n kommunikatiewe handeling deur die volgende vrae te stel: **Wie doen wat** (ten opsigte van wie), **waar**, **wanneer**, **waarom** en **hoe**? Elke kommunikatiewe handeling kan volgens hierdie interpretasiemodel geïnterpreteer word en wel op die volgende wyse: "De vraagzin verwijst naar (1) de actor - *wie* deed het? (2) het type van handeling - *wat* deed hij? (3) de modaliteit - *hoe* deed hij het? (4) de kontekst - *waar*, *wanneer* en onder welke omstandigheden deed hij het? En (5) de reden van de handeling - *waarom* deed hij het?". Vanuit hierdie neergelegde struktuur van 'n kommunikatiewe handeling ontwikkel Heitink (1993:156-159) dan 'n interpretasiemodel: **Wie doen wat?** Vanuit hierdie vraag ontwikkel drie perspektiewe wat die interpretasiemodel modelleer: **Wie doen wat: waarom/waaroor?** **Wie doen wat: waar/wanneer?** **Wie doen wat: hoe/waartoe?**

Wie doen wat? Onder die begrip wat word 'n *handeling* verstaan wat gerig is op die deelnemer in die kommunikasieproses om sodoende "begryp" te bewerkstellig. Vanuit 'n deelnemersperspektief in die kommunikasieproses moet die *wat* "verklar" kan word - die betekenis moet opgespoor kan word, sodat dit weer kan lei tot 'n nuwe vorm van handeling. Die begrip wie verwys na 'n identiteitsvraag: "De dimensie van waarachtigheid in relatie tot die van waarheid en juistheid". Die drie perspektiewe wat uit hierdie *wie - wat* vraag ontwikkel, kan só verduidelik word:

- i **Wie doen wat: waarom/waaroor?** Hierdie vraag hang ten nouste saam met die *hermeneutiese* perspektief op die handeling van Praktiese Teologie. Die *waarom*-vraag is *intensioneel* van aard en wil oortuiging en geloof tot stand bring. Die *waaroor*-vraag is *referensieel* van aard: Wat is die inhoud van 'n bepaalde verwysing in 'n

kommunikatiewe handeling? Gesien vanuit hierdie perspektief, gaan dit in die interpretasie van 'n bepaalde handeling oor "**begryp**": "Wat is de zin of betekenis van een tekst of handeling?"

- ii **Wie doen wat: *waar/wanneer?*** Hierdie perspektief op interpretasie is *empiries* van aard: Die *wat* word verbind met die *situasionele* aspekte van die kommunikatiewe handeling - plek en tyd word as konteks van die handeling uitgewys. Gevolglik kan die omstandighede waarin die handeling plaasvind, geïnterpreteer word. Hierdie perspektief interpreteer ook die *veranderlikes* in die handelingstruktuur, bv. die prediker en die hoorders. Omrede 'n *empiriese* metodologie beslag aan hierdie perspektief verleen, staan die begrip "**verklaar**" sentraal.
- iii **Wie doen wat: *hoe/waartoe?*** Deur die hoe/waartoe-vraag te beantwoord, word die *instrumentele* (handelingstrategieë) en *teologiese* (beoogde kommunikatiewe doel) aspek van die betrokke handeling sigbaar. Kommunikatiewe handeling vanuit hierdie perspektief geïnterpreteer, dra 'n *strategiese* waarde: Al dié betrokke handeling is gerig op "**verandering**".

Opsommend kan die interpretasiemodel vir die ondersoek so uiteengesit word: Die perspektief van "**wie doen wat**": *waarom/waaroor* funksioneer deurentyd in hoofstukke 1, 2 en 3 as interpretasieperspektief om 'n hermeneuties-teologiese basisteorie daar te stel. In hoofstuk 4 word verstellingslyne vanuit die hermeneutiese perspektief ontwikkel en dien die vraag, "**wie doen wat**": *hoe/waartoe* as onderbou om 'n strategiese teorie met die oog op verandering te ontwikkel. In hoofstuk 5 funksioneer die vraag: "**Wie doen wat**": *waar/wanneer* om sodoende praktykmodelle te skep vir die kommunikatiewe handeling in die verskillende handelingsvelde van die Praktiese Teologie.

1.4.3 Metodologie van die ondersoek

In aansluiting by Van der Ven (1994:29-44) kan daar nou tereg gevra word of Praktiese Teologie oor 'n metodologie moet beskik? Praktiese Teologie werk en verwys tog na die 'waarheid' - waarom prosedures en tegnieke? Kan God se praxis in der waarheid metodologies ondersoek word? Van der Ven (1990;1993) het 'n standaardwerk met betrekking tot die *metodologie* en *praxis* van die Praktiese Teologie die lig laat sien. Daarin verwys Van der Ven (1993:34) na drie oriëntasies tot die vakgebied:

a) "... if theology in general is to be as a practical science, then practical theology can be nothing else than the application of this theology. From this point of view practical theology may be defined as a collection of "how-to" rules and a number of pastoral methods and techniques." So 'n metodologie in die Praktiese Teologie het net te make met pastorale tegnieke en instrumente. Hoe beter die tegniek, hoe meer effektief is die pastorale aktiwiteit.

b) Teen die beswaar dat Praktiese Teologie nie slegs "poeisis"-georiënteerd mag wees nie, is dié oriëntering vervang met "a church-orientated practical theology" (Van der Ven 1993:36). Die fokus is verskuif vanaf die pastor se modelle en tegnieke na die kerk: "... these tasks are now placed in the larger context of the life of the church" (Van der Ven 1993:36).

c) Die derde oriëntasie tot die vakgebied, "can be described as practical theology breaking out of the ecclesiological framework. In this orientation, a practical theology is no longer located within the boundaries of the church, but rather within the system of coordinates [sic] that made up of society, Christianity and the church. The task of the church is to trace and to think through the interactions or lack thereof between Christianity inside the church and that outside of it, as well as between religious and non-religious phenomena in society. Two factors underly this broadening of the scope of

practical theology, which we consider necessary, namely the development of Christianity and the secularization of society” (Van der Ven 1993:38).

Die metodologie van Heitink (1993:17-18) - Praktiese Teologie as ‘n kommunikatiewe handelingswetenskap wat langs drie perspektiewe (hermeneuties, strategies en empiries) antropologiese-, ekklesiologiese- en diakonologiese teorievorming tot gevolg het - en dié van Van der Ven (1993:38) het duidelik gemenedelers: “The task of the church is to trace and think through the interactions or lack thereof between Christianity inside the Church and that outside of it.”

Van der Ven (1993:41) kies uiteindelik vir ‘n oriëntasie van *hermeneuties-kommunikatiewe praxis*: “... the universal solidarity of hermeneutic-communicative praxis serves as the basis of the ecclesiological orientation in practical theology.” Volgens Van der Ven is by so ‘n metodologie vier basiese funksies van die kerk betrokke: ‘kerygma’, ‘leiturgia’, ‘koinonia’ en ‘diaconia’ (vergelyk ook Burger 1999:111). Aan elkeen van hierdie vier basiese funksies (“handelingsvelde” - Heitink 1993:238, 262, 277) ken Van der Ven (1993:41-42) bepaalde fokuspunte toe (“vakgebiede” - Heitink 1993:237-241). Uit die bespreking van die fokuspunte van elk van die vier funksies is dit duidelik dat nie een van die vier funksies metodologies gereduseer kan word tot slegs ‘n hermeneuties-kommunikatiewe praxis nie. Daarom voeg Van der Ven (1993:60-62) ‘n verdere twee dimensies tot die werkswyse van die Praktiese Teologie toe, wat hy noem: “*Normative principles* (equality, freedom, universality and solidarity) on which interpersonal hermeneutic communication is based”, en “*Normative methods* (argumentive-communicative cognitivism) that are used in order to ensure that these principles are applied in an adequate manner.” Van der Ven (1993:77) verkies ook die weg van *empirisme* as komplementêrend tot die metodologie van Praktiese Teologie: “The empirical approach is concerned with describing and explaining hermeneutic-communicative praxis as it occurs in reality. However it is also

concerned with examining and modifying this praxis with a view to transcending its limits and moving towards the normative and eschatological perspectives. Finally, the empirical results obtained through this process must be evaluated in the light of hermeneutic-communicative praxis.”

Na aanleiding van die besondere *probleemstelling* en *doelstelling* van die ondersoek, sal die *empiriese toetsing* van Van der Ven (1993:77) se metodologie nie gebruik word nie. Die ‘waarheid’ van stelling ten opsigte van ‘n spesifieke interpretasiemodel vir die verhouding Ou Testament/Nuwe Testament word in hierdie ondersoek vasgestel, nie deur kwantitatiewe of kwalitatiewe ondersoekstrategieë nie, maar op ‘n basis van ‘n *hermeneuties-teologiese* analise van die *praxis* - in die ondersoek se geval, die “bemiddeling van die Christelike geloof” met die Ou Testament as teks. Hierdie metode van ondersoek word deur Pieterse (1993:190) ondersteun: “In ‘n bipolêre kritiese verhouding tussen teorie en praxis kan ons teologiese teoretisering oor die praxis van die evangelie spiraalvormig groei.”

Wat die *hermeneuties-kommunikatiewe* aspekte van die praxis soos Van der Ven dit definieer betref, sluit die ondersoek slegs by die *hermeneutiese* aspek daarvan aan: “Hermeneutic work therefore implies the decoding of the historical meaning of the text in question, from the text in its context” (Van der Ven 1993:46). Die *kommunikatiewe* aspek van Van der Ven se metodologie word nie deur die ondersoek opgeneem nie, aangesien daar in die ontwikkeling van ‘n prakties-teologiese model vir die interpretasie van die verhouding Ou Testament/Nuwe Testament nie spesifiek aan *kommunikatiewe handelingsteorie* (“exchange, understanding, and striving for consensus” - Van der Ven 1993:50) aandag gegee word nie.

Vir Zeffass (1974:167) verloop die ondersoek in die Praktiese Teologie langs die weg van ‘n bi-polêre spanningsverhouding tussen teorie en praxis: Die teorie word deur die praxis bevraagteken en op sy beurt moet die teorie weer krities besin oor die praxis - dus ‘n kreatiewe kritiese interaksie. Ook hierdie

wetenskaplike weg van ondersoek word nie in die ontwikkeling van 'n prakties-teologiese model vir die interpretasie van die verhouding Ou Testament/Nuwe Testament gevolg nie, en dan nie omdat hierdie ondersoek van mening is dat daar 'n praxis sonder 'n teorie kan bestaan nie, maar om die volgende rede: In Zeffass se model word die *teologiese teorie* en die huidige *praxis* deur *empiriese analyses* op mekaar betrek ten einde nuwe teorievorming tot gevolg te hê, en wat weer op sy beurt lei tot vernuwende praxis. Omdat hierdie ondersoek 'n *empiries-georiënteerde teologiese teorie* binne 'n *hermeneutiese raamwerk* as *prakties-teologiese model* vir die interpretasie van die verhouding Ou Testament/Nuwe Testament wil ontwikkel, word daar gekies vir die metodologie van Heitink (1993):

Die ondersoek is wel *empiries georiënteerd* omdat die ondersoek ten doel het om 'n besondere teorie (basisteorie) in praktykmodelle te laat gestalte kry. Maar dit is tegelyk ook 'n *teologiese teorie* omdat die objek van die besinning beperk word tot die kerklike konteks en *hermeneuties*, omdat die bestaande praxis (in die ondersoek se geval, die kommunikasie van die boodskap van die Ou Testament in 'n Christelike geloofsgemeenskap) nie empiries gemeet gaan word nie, maar hermeneuties geanaliseer word. *Metodologie* so gesien, verduidelik die drie perspektiewe op Praktiese Teologie as kommunikatiewe handelingswetenskap (hermeneuties, strategies en empiries). Die totale prakties-teologiese vraagstelling van hierdie ondersoek sal in geheel vanuit hierdie drie perspektiewe in een integratiewe benadering beantwoord word (Heitink 1993:238). Die *metodologie* van die ondersoek sal dus die wetenskaplike weg wees waarlangs die hermeneutiese, strategiese en empiriese resultate vir die praxis bereik word:

Hermeneuties sal dit wentel om 'n bepaalde verstaan van die verhouding Ou Testament/Nuwe Testament (basisteorie). Heitink (1993:179-181) sluit in sy hermeneutiese perspektief op die metodologie by die denke van Gadamer en Ricoeur aan: Gadamer met sy uitgangspunt van 'n hermeneutiese sirkel en

gepaardgaande voorveronderstellinge en Ricoeur met sy dialektiese leerproses - die eksegeet moet verstaan én verklaar, maar ook beseft dat die proses nooit afgehandel word nie. Dit is veral ten opsigte van die hermeneutiese perspektief dat die ondersoek ook van Van der Ven (1993:49) se bydrae gebruik maak: "Texts from the past therefore must also be subjected to an ideology-critical analysis. In a critical hermeneutic the texts are not simply actualized, but also criticized: 'Understanding of the tradition as opposed to the tradition'. The aim of hermeneutic work is not merely to reveal the meaning of traditional texts, but especially to bring out their transformative power. The texts contain the news of liberation: things cannot and must not go on as they are; things can and must change." Vos (1996a:11) se mening ten opsigte van die hermeneutiese perspektief op die metodologie is ook verhelderend vir hierdie ondersoek: "Met die oog op egte spiritualiteit is 'n kritiese hermeneutiek nodig. Dit vra 'n vertolking van God se Woord vir hierdie tyd wat moderne mense kan aanspreek, indien hulle bereid is om hulle hele bewuste en onbewuste bestaan op die spel te plaas."

Strategies sal verstellingslyne vanuit die hermeneutiese resultate regulatiewe aktiwiteite (verstelde praktykteorie) tot gevolg hê. Heitink (1993:195) stel dit soos volg: Praktiese Teologie as 'n teorie van die bemiddeling van die Christelike geloof in die praxis van die moderne samelewing, is uit haar aard gerig op verandering langs die prosesmatige weg van begeleiding en beïnvloeding.

Empiries sal die navorsing uitmond in praktykmodelle vir die drie handelingsvelde in die Praktiese Teologie. Daarom word daar deurgaans gewerk met 'n empiries-georiënteerde metodologie met uitgangspunt die ervaringswêreld van die mens en die situasie van die kerk en samelewing. Die *empiriese* in die ondersoek maak, soos reeds vermeld, nie gebruik van Van der Ven (1994:29-44) se kwalitatiewe en kwantitatiewe empiriese metodologie nie, maar ontwikkel empiriese praktykmodelle vanuit die

hermeneuties-strategiese arbeid. Die *empiriese* van die ondersoek sal gevolglik “exploratief” van aard wees (Heitink 1993:220).

Die ondersoek sal egter ook *teologies* van aard wees omdat die hipoteses daarna vra: Die bemiddeling van die Christelike geloof in die kerk en moderne samelewing wat van ‘n teologiese teorie voorsien moet word - hierdie bemiddeling gaan uiteraard om ‘n kommunikatiewe handeling in diens van die evangelie (Heitink 1993:154), daarom die *teologiese* perspektief.

Die *teologisering* van hierdie ondersoek sluit by die uitgangspunte van Dunn (1998:18) aan: “In more general terms we could distinguish three phases or levels in any theologizing. The *first* or deepest level is that of inherited convictions or traditional life patterns. At this level we are dealing with axioms and presuppositions, often hidden and undeclared. An important part of theological education is to enable and facilitate critical self-reflection on these presuppositions.” In die ondersoek se geval sal daar op hierdie vlak spesifiek krities gekyk word na die gebruiklike homiletiese modelle vir die verhouding Ou Testament/Nuwe Testament tesame met die voorveronderstellinge waarvandaan uitgegaan word. Hierdie *eerste* vlak van teologisering van Dunn (1998) kom baie ooreen met die hermeneutiese perspektief van Heitink (1993:179) op die Praktiese Teologie en daarom vind die teologisering van hierdie ondersoek ook vanuit ‘n hermeneutiese perspektief plaas in die ontwikkeling van ‘n teosentriese model as ‘n hermeneuties-teologiese basisteorie.

“The *second* is the sequence of transformative moments in the individual’s (or community’s) growth and development. These window-opening experiences usually generate other insights or corollaries and can shape attitudes and determine important life choices. They will be much nearer the surface of the persons theology and more obvious to the onlooker.” Hierdie *tweede* vlak van teologisering volgens Dunn (1998) kom ooreen met die strategiese perspektief

van Heitink (1993:195) en sal derhalwe teologies gemoed wees met die ontwikkeling van 'n verstellde praktykteorie.

“The *third* level is, of course, that of immediate issues and current reflections.” Hierdie derde vlak van teologisering korreleer met die empiriese perspektief van Praktiese Teologie en sal gemoed wees met die ontwikkeling van empiriese praktykmodelle vir die prakties-teologiese handelingsvelde.

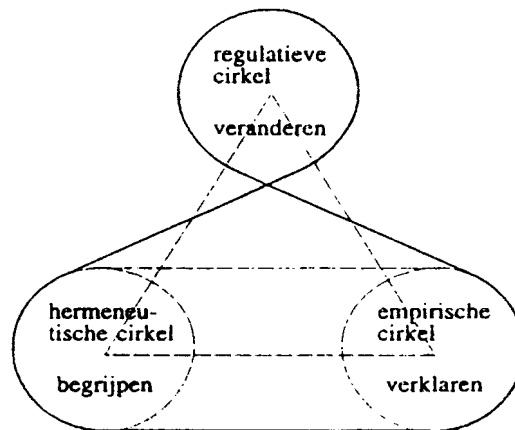
Die ondersoek het nie ten doel om in diepte krities-analities met alle moontlike modelle vir die verhouding Ou Testament/Nuwe Testament om te gaan nie. 'n Literatuur-ondersoek sal dus selektief aangewend word ter staving van die ondersoek se hipoteses en die ontwikkeling van die **teosentriese** model vir die prakties-teologiese kommunikatiewe handelingsvelde in die Praktiese Teologie.

Die ondersoek sluit by Heitink (1993:159-161) aan wat sy metode aan die hand van drie begrippe uitwerk: ***begryp, verklaar en verander***. Die perspektief “begrijpen ('verstehen') staat sentraal in de hermeneutische interpretatietheorie, de sich primair rich op het verstaan van teksten, maar binne de menswetenschappen kan worden toegepast op het verstaan van handelingen.” In die geval van hierdie ondersoek sal hierdie perspektief uitgebou word rondom die ***verstaan*** van die huidige ontoereikende hermeneutiese modelle vir die interpretasie van die verhouding Ou Testament/Nuwe Testament in die Praktiese Teologie en die gepaardgaande devaluasie en relativering van die Ou Testament in die praxis van die bemiddeling van die Christelike geloof. Voorts sal vanuit hierdie perspektief gepoog word om 'n **teosentriese** hermeneuties-teologiese model vir die interpretasie van die verhouding tussen die Ou Testament en Nuwe Testament daar te stel. “... via argumentatie worden aangetoond dat de ene interpretatie meer aanspraak kan maken op geldigheid, vanuit de gezichtspunten van waarheid, juistheid en waarachtigheid, dan de andere” (Heitink 1993:160).

Die perspektief **verklaar** staan sentraal in die empiriese benadering tot die ontwikkeling van 'n verstellde praktykmodel vir die interpretasie van die verhouding Ou Testament/Nuwe Testament. “Dit vraag om toetsingsprocedures vergelykbaar met die binne de rechtspraak. Daar heeft men te maken met verschillende interpretaties van een bepaalde vorm van wraakbaar handelen, maar om geldigheid, vergelykbaarheid en rechtvaardigheid in het bepalen van de strafmaat te bereiken, is toetsing noodzakelijk” (Heitink 1993:160). Alle handeling vanuit hierdie perspektief is situasioneel: Dit speel af in bepaalde ruimte en tyd en beskik oor 'n eie konteks wat deur uiteenlopende omstandighede en faktore bepaal word (Heitink 1993:212).

Met betrekking tot die perspektief **verklaar** (empiriese) onderneem hierdie ondersoek 'n empiriese toetsing van die **teosentriese** model in die praxis van die bemiddeling van die Christelike geloof (vanuit die Ou Testament as teks) met betrekking tot die onderskeie vakgebiede binne elkeen van die drie handelingsvelde van Praktiese Teologie: Antropologie, ekklesiologie en diakonologie. Die empiriese toetsing sal langs die weg van 'n “exploratief ondersoek” verloop: “In alle gevallen is exploratief onderzoek gericht op de uitwerking van een theorie of van bepaalde veronderstellingen (in hierdie geval die teosentriese model - my verduideliking, WGT), die kunnen uitlopen op hypothesen” (Heitink 1993:221).

Ten opsigte van die perspektief **verandering** gaan dit om die regulatiewe oogmerke in hierdie ondersoek (strategies): Daar sal beleidmatige, planmatige en metodiese handeling (Heitink 1993:196) uitgespel word. Dit kom dus daarop neer dat daar verstellingslyne tussen die hermeneutiese en empiriese perspektiewe getrek sal word. Skematies stel Heitink dit só voor (1993:161):

“De drie cirkels corresponderen met de verschillende doelstellingen van het vak: het interpreteren van menselijk handelen (in die ondersoek se geval die interpretasie van die gebruiklike, sowel as die voorgestelde teosentriese hermeneutiese model - WGT) in het licht van de christelike traditie (het hermeneutisch perspectief),

het analyseren van het handelen (toetsing van die teosentriese hermeneutiese model aan die hand van die Ou Testament as teks - WGT) ten aanzien van feitelijkheid en potentialiteit (het empirische perspectief),

het ontwikkelen van handelingsmodellen en -strategieën (die ontwikkeling van verstellingslyne vir die toetsing van die teosentriese-hermeneutiese model - WGT) voor de verschillende handelingsvelden (het strategisch perspectief) (Heitink 1993:162).

Die **teosentriese** model sal die relevansie van die eksegetiese boodskap van die Ou Testament vir die Christen en die kerk baie duidelik moet uitspel. Dit sal egter net moontlik wees as die model homself kan verantwoord ten opsigte van 'n gekontroleerde en kontroleerbare hermeneuties-teologiese verhouding met betrekking tot die verhouding Ou Testament/Nuwe Testament.

Hermeneuties sal dit daarop neerkom dat die model die Christen en die kerk sal moet begelei in die proses van *verstaan*. *Teologies* sal dit beteken dat die model die kerk moet bystaan in die ontdekking van hulle eie teologiese *voorveronderstellinge* waarmee hulle die Ou Testament lees. Só 'n begeleiding sal net slaag indien die Christen bereid is om sy/haar voorveronderstellinge waarmee hy/sy die Ou Testament lees, aan hom/haar te laat uitwys. "Hoe meer 'n mens bewus is van die funksie van jou eie subjektiwiteit, hoe meer reg kan daar dalk geskied aan ware "objektiwiteit" of saaklikheid van en rondom die teks" (Vos 1996b:4; vergelyk ook Smit 1987:34-37 in die verband). Die Christen sal bereid moet wees om krities om te gaan met en selfondersoek te doen na sy/haar eie denkprosesse om sodoende verantwoording te kan doen ten opsigte van sy/haar eie teologiese teorievorming.

1.4.4 Afbakening van die studieveld

Hermeneuties word die ondersoek beperk tot die teologiese verhouding tussen die Ou en Nuwe Testament, *strategies* tot die verandering in die teorie van die bemiddeling van die teosentriese boodskap vanuit die Ou Testament vir die Christelike geloofsgemeenskap en *empiries* tot die skep van praktykmodelle vanuit die Ou Testament as ervaringswêreld van die mens vir die situasie van die kerk en samelewing vandag. Die ondersoek sal noodwendig op die terrein van Ou en Nuwe Testament Teologie beweeg, maar dan nie met die doel om 'n teologie vir enige een van die twee Testamente te skrywe nie. Die teologie wat ter sprake kom, is die teologie wat die verhouding tussen die twee Testamente hermeneuties kan reflekteer.

1.4.5 Voorveronderstellinge

Die volgende voorveronderstellinge speel deurentyd 'n rol in die ondersoek:

- i Die handelingsvelde wat hierdie ondersoek as voorveronderstellinge het, is die van Heitink (1993:238): *Mens en religie, kerk en geloof, godsdiens en samelewing*.
- ii Hierdie ondersoek vind binne die *gereformeerde* tradisie van die Christendom plaas, aangesien die Pinkstertradisie veel meer die rol van die Heilige Gees in die Nuwe Testament beklemtoon en daarmee saam die belofte-vervullingskema as hermeneutiese sleutel tot die verhouding Ou Testament/Nuwe Testament aanwend.
- iii Die ondersoek aanvaar dat die universele heilswil van God in 'n dialektiese spanning met sy partikuliere heilswil in Christus staan.
- iv Die ondersoek het verder as voorveronderstelling dat Praktiese Teologie 'n teologiese en handelingswetenskaplike dissipline is (Heitink 1993:108vv; Pieterse 1993:52,107). 'n *Teologiese wetenskap* omdat die objek beperk word tot die kerklike lewe, naamlik die bemiddeling van die Christelike geloof (agogies). Hierdie *teologiese* karakter van die Praktiese Teologie word langs 'n hermeneutiese perspektief uitgewerk (Heitink 1993:114; Vos 1996a:7; Dingemans 1991:30; 1996:79). 'n *Handelingswetenskap* omdat die handeling ook die objek van Praktiese Teologie is: Die intermidiêre handeling (bemiddeling van die Christelike geloof) binne die konteks van die moderne samelewing (Heitink 1993:131vv).

1.4.6 Aktualiteit van die ondersoek

Die aktualiteit van hierdie ondersoek word gemotiveer en gedra deur die paradigmatische skuif wat besig is om op die terrein van die Bybelwetenskap plaas te vind. Dit is so dat nuwe paradigmas altyd besig is om die oues te vervang in 'n poging om nuwe vrae beantwoord te kry. "... a paradigm governs in the first instance, not a subject matter but rather a group of practitioners" (Kuhn 1970:180). In die Bybelwetenskap is hierdie paradigmaverskuiwing reeds waar te neem (Van Aarde 1988:49-61; Zeffass 1974:164).

Die betekenis van die term *paradigma* kan omskryf word "as dié van 'n eksemplaar of probleem-oplossingsmodel waardeur die wetenskaplike dié deel van die werklikheid wat hom interesseer, benader. So 'n paradigma kan dan ook gesien word as 'n verwysingsraamwerk, 'n navorsingstradisie wat op duidelike en bepaalde implisiete voorveronderstellings berus" (Van Huyssteen 1986:66). Enige navorsing moet egter daarteen waak om nie 'n nuwe paradigma as dié paradigma vir die enigste waarheid aan te bied nie. 'n Bepaalde paradigma mag op 'n stadium van die Bybelwetenskap inderdaad die enigste toegang tot die verstaan van die Bybelteks wees, maar dit op sigself kan nooit die rede wees waarom hierdie paradigma die enigste ware een is nie. Die gereformeerde tradisie sal moet beseef dat die situasie waarin daar in die verlede geteologies was, sodanig verander het dat dit feitlik onmoontlik geword het om sito-sito terug te val op ou 'waarhede' as die enigste waarheid (Van Huyssteen 1986:86).

In Van Huyssteen (1998:13-49) se nuutste bydrae tot die debat met betrekking tot 'n geskikte rasionaliteitsmodel vir die kontemporêre situasie waarin die teologie as wetenskap hom bevind, stel hy 'n model van "postfoundationalism" voor. Volgens hom is dit 'n alternatief op die rasionaliteitsgeoriënteerde modernisme (foundationalist), sowel as op die relativistiese-georiënteerde post-modernisme (nonfoundationalist). Van Huyssteen meen nogtans dat die post-modernisme, ten spyte van die skeptisisme, nie die teologie sonder

rasionele kriteria gelaat het nie en is daarom nie te blameer vir enige krisis in die beoefening van die teologie as 'n wetenskap nie. Daarenteen is dit eerder die positivistiese oortuiging van die modernisme wat 'n slegte nalatenskap vir die teologie as wetenskap gehad het: "Theology has suffered much from the fallout of the modernist dilemma in which 'objective', universal scientific claims were highlighted in glaring contrast to allegedly less superior and subjective, 'irrational' theological beliefs, and which always resulted in the relentless pressure to completely polarize science and all forms of religion" (Van Huyssteen 1998:13). Van Huyssteen (1998:22) se *'postfoundationalist model of rationality'* vir die beoefening van teologie as 'n wetenskap, vertoon die volgende kenmerke:

a) "... thoroughly contextual, but which at the same time would reach beyond the limits of one's own group or culture ..."

b) "... capture those features of science which indeed make it a paradigmatically rational enterprise without falling back into the kind of epistemological foundationalism so typical of the classic view of rationality."

c) In 'n wetenskaplike ondersoek word daar nie meer gewerk met "approximation of truth" nie, maar met "estimation of truth" - 'n goed beredeneerde oordeel ten opsigte van wat die waarheid kan wees, eerder as 'n skatting van wat die waarheid moet wees. Watter bydrae tot die ondersoek se aanspraak op aktualiteit kan hierdie insigte van Van Huyssteen (1998), as dit as alternatiewe rasionaliteitsmodel reeds eie is aan ons tyd, lewer? Van Huyssteen (1998:46) gee self die antwoord: "In a postfoundationalist Christian theology the focus will always, and first of all, be on a relentless criticism of uncritically held crypto-foundationalist assumptions. This should allow us to explore freely and critically the experiential and interpretative roots of all our beliefs, and to be open to the fact that, even in matters of faith, religious commitment, and theological reflection, we relate to our world only through interpreted experience. The theologian is thus freed to speak and reflect from

within a personal faith commitment, and in cross-disciplinary conversation with the scientist, to discover patterns that might be consonant with the Christian world view.”

Wat die aktualiteit van hierdie ondersoek betref, word daar ook onder andere by enkele gedagtes van Dingemans (1991:88) aangesluit: “Elke tijd zoekt haar eigen sleutelwoorden om binnen te dringen in het hart van de bijbelse boodschap en in het hart van de mensen van de bepaalde tijd.” In die loop van die geskiedenis van die Christelike kerk het daar heelwat interpretasiemodelle gefunksioneer om sodoende die Bybelse boodskap relevant vir die tyd te maak. Die eerste Christene het met ‘n Christologiese aanslag op die Ou Testament na vore gekom: Jesus is die *vervulling* van die Ou Testament en die *begin* van die Nuwe Testament. “... bijbelse woorden as ‘*verlossing*’, ‘*verzoening*’, ‘*vergeving van de zonden*’, en het ‘*eeuwige leven*’ de functie gehad van een soort geloofsamenvatting” (Dingemans 1991:89).

Temas wat met verloop van die kerkgeskiedenis as interpretasiemodelle gefunksioneer het, was (Hefner 1988:21-24; Dingemans 1991:88): Die opstanding van Christus wat sterk verbind was met die *onsterflikheid* van die mens; in die middeleeue het die skema *natuur en genade* (die vraag na die wyse waarop die mens deel kry aan die saligheid) die fokuspunt bepaal; in die tyd van die Reformasie het *regverdiging deur die geloof alleen* as hermeneutiese sleutel gefunksioneer om in dié nuwe tyd die Bybelse teks te laat spreek; in die gereformeerde tradisie het die paradigma, *ellende, verlossing en dankbaarheid* die interpretasie bepaal. “Een goede preek bestond uit drie delen en begon met het tekenen van de menselijke situatie als die van ‘ellende’; vervolgens legde de preek alle nadruk op de ‘verlossing’ in Christus; om te eindigen in het leven van christenen in de toonzetting van de ‘dankbaarheid’” (Dingemans 1991:88). Die agtiende en negentiende eeu het *paradigmatiese brugwoorde* in die begrip ‘vooruitgang’ gesoek. Die resultaat: ‘n Paradigma wat deur sosialisme, liberalisme én die Christelike geloof gedeel

was - 'n geloof in 'n goue toekoms waarin die gelowige meewerk aan die bespoediging van die koms van die koninkryk van God.

Die post-moderne mens het egter nie die koms van die koninkryk van God gesien realiseer nie en word gevolglik nie meer deur die paradigma, *weens my skuld kan ek nie voor God bestaan nie*, aangespreek nie. Dingemans (1991:89) verwoord die *problematiek* van die post-moderne bewussyn só: "Onze tijd komt niet in de eerste plaats met hen *optimisme* van de vorige eeuw naar de bijbel. Ook niet met de existentiële vraag van de persoonlijke *schuld*, maar met de even existentiële vraag van de persoonlijke en collectieve *angst*. Hoe kunnen wij leven in een waanzinnige wereld? Bestaat God eigenlijk wel en is Hij opgewassen tegen de hybridische machten, die de mensheid over zichzelf heeft opgeroepen?"

Maar hoe sien die post-moderne *konteks* wat vra na 'n nuwe paradigma werklik daar uit? Twee bydraes in dié verband lewer waardevolle insigte: Dingemans (1996:117-134) en Jodock (1989:71-88). Eersgenoemde verduidelik die *konteks* só: Dit is 'n *konteks* met 'n oorweldigende informasie-aanbod, pluriformiteit en 'n gebrek aan enige samebindende ideologie tussen mense in die samelewing. Alle sisteemdwang het plotseling weggeval: Teologiese en ideologiese sisteme as ontologiese strukture het verkrummel. "... de kerkelijke instituten en het christendom-als-sluitend-systeem zijn op de schroothoop van de geschiedenis terecht gekomen." Voorts is die "grote verhaal" van "kapitalisme als bevrijding uit armoede" reeds aan die verdwyn. Mense is eintlik in verset teen enige oorkoepelende ideologie of 'n allesomvattende metafisiese begrip. "Niet alleen de grote verhalen zijn voorbij, ook de hemel is ondergegaan in de verwarrende pluriformiteit van de aarde." In die *moderne samelewing* het die tradisionele dogmatiese sisteme "teksten maar al te vaak voortijdig geannexeerd en tegenstemmen het zwijgen opgelegd." Meer nog as die voorafgaande kenmerke van die post-moderne *konteks*, is die vraag: "Wie ben ik?" - dit gaan in dié *konteks* nie meer om

subjektiwisme waar 'n outonome “ek” besluite neem nie, want die “ek” het 'n medespeler in die konteks geword (Jodock 1989:76).

Die enigste paradigma wat tot dusver werklike impak op die post-moderne bewussyn gehad het, was dié van *bevrydingsteologie* (Eksodus-model): *Christus bevry die mens uit die greep van onderdrukking*. Die resultaat hiervan: Preke wat handel oor die politieke situasie waaraan elkeen iets moet en kan doen - maar mense met hulle persoonlike vrae en angs kom nie ter sprake nie. Wat die Christelike kerk betref, het al die voorafgaande beredenering betrekking, maar toevoegend hiertoe, staan dit voor die enorme uitdagings wat meegebring word deur die geweldige sosio-maatskaplike en politieke-ekonomiese veranderinge in die land wat heroriëntering van die kerk gaan vra. In die lig van hierdie veranderinge en verskuiwinge op die kerklike werf is dit insiggewend om na Gous (1993:183), wat Morgan (177:365) aanhaal, te luister: “Every religion has come into existence at a point of crisis in the meaning of a community, and remains in existence as long as it continues to make possible the positive confrontation of succeeding crisis.” Dít sal ook vir die veranderende omstandighede in Suid-Afrika geld.

Die Christene bevind hulle al hoe meer in 'n multireligieuse konteks omdat, waar die verskillende godsdienste in die apartheidsera (deur wetgewing) apart van mekaar “gewoon” het, hulle nou in 'n toenemende mate in dieselfde woonbuurt aangetref word. Hierdie toenemende diverse godsdienssamestelling onder die land se inwoners, bring mee dat Christene duidelik standpunt moet inneem teenoor ander godsdienste.

Daar is veral drie godsdienste in Suid-Afrika teenoor wie die Christene 'n groot getuienisverantwoordelikheid dra en dit is die *Tradisionele godsdienste van Afrika*, die *Judaïsme* en *Islam*. Met betrekking tot die *Tradisionele godsdienste van Afrika* sal die Christene aan die volgende aspekte aandag moet gee (Parrinder 1969:25-77; Oosthuizen 1977:264-274, 280-283; Crafford 1996:22-26): Eerstens, die verandering van 'n godsbegrip vanaf *monisme* (die

skepping is nie iets wat geskape is nie, maar leef op 'n organiese wyse - alles het een oorsprong en keer ook weer uiteindelik daarna terug) na *teïsme* (God het die skepping geskape uit niks en hou dit deur sy genade in stand - die skepping is stoflik en aan die mens se opsig en verantwoordelikheid onderworpe). Vervolgens moet daar aandag gegee word aan die verandering vanaf 'n geslote, sakrale kosmos na 'n oop gedesakraliseerde kosmos. God moet as 'n persoonlike God gesien word en die mens as God se gevolmagtigde om oor die skepping te regeer. Die mens moet bevry word van die idee dat 'n gees- en kragbelaaide natuur oor hom heers.

Die geloof in 'n mitologiese oorsprong van alles moet verander na 'n historiese perspektief op die skepping. Die mens moet beseft dat hy in die tyd saam met God op weg is na 'n sinvolle toekoms. Die ontwikkeling van 'n morele verantwoordelikheid teenoor God, die medemens en die natuur moet bevorder word. Die mens moet leer en verstaan dat die kwaad sy oorsprong in die hart van die mens het ('n sondebeseft). Ten opsigte van al vier hierdie aspekte sal 'n teosentriese benadering op die verhouding Ou Testament/Nuwe Testament 'n waardevolle bydrae kan lewer.

Die dialoog tussen Christene en *Judaïsme* het, wat die ondersoek betref, veral te make met twee baie belangrike aspekte: Eerstens, sowel Judaïsme as Christene aanvaar die Ou Testament as die Woord van God, maar hoe gemaak met die Nuwe Testament vir die Jode? Daar sal vir die Judaïs verduidelik moet word waarom die Ou Testament alleen nie algenoegsaam is vir sy redding nie. Die eenheid, en in besonder die verhouding Ou Testament/Nuwe Testament, sal hermeneuties-teologies vir hulle begrond en aan hulle verduidelik moet word. Tweedens sal die drie-eenheid van God waarin die Christene glo, en wat vir die Judaïs (en vir die Moslems) onbegryplik en onaanvaarbaar is, verduidelik moet word. Hulle vra, hoe kan die Christene van Deut 6:4 se één God prakties "drie" Gode maak? (Meiring 1996:127-128; Scullion 1992:1042). Enige interpretasiemodel vir die

verhouding Ou Testame die Ou Testament devalueer tot 'n voorlopige Boek, of wat die Ou Testament in die lig van die sogenaamde verrykende perspektief van die Christusgebeure wil lees, sal nie vordering maak in die dialoog met Judaïsme nie.

Die dialoog tussen Christene en *Moslems* sluit aan by aspekte van die dialoog tussen Christene en Judaïsme. Die Moslems se geloofsbelydenis lees so: "Daar is geen god behalwe God nie, en Mohammed is die boodskapper van God." Die Koran is die *ipsissima verba* van God - hulle gaan dus uit van 'n meganiese inspirasieteorie. Naudé (1996:192) stel die volgende vir 'n dialoog met die Moslems voor: Ontmoet jou medemens in sy nood, eerder as om in dogmatiese wyskede betrokke te raak. Christene sal moet leer om gesprek te voer vanuit die boodskap van die Bybel en nie vanuit latere dogmatiese interpretasies van die kerk nie. Vir Christene is dit nodig om te beseef dat die Bybel (nie soos die Koran vir die Moslems) nie die letterlike eie woorde van God is nie, maar 'n veelvormige getuienis van die openbaring van God - eers dan sal daar met die dialoog begin kan word.

Wat dus die aktualiteit van die ondersoek betref, is daar genoeg rede om te soek na 'n geskikte hermeneuties-prakties-teologiese model vir die praxis van die bemiddeling van die boodskap van die Ou Testament in die drie onderskeie handelingsvelde van die Praktiese Teologie, naamlik *mens en religie, kerk en geloof en godsdiens en samelewing* (Heitink 1993:93).